

né reformy terciárního vzdělávání nic takového neobsahovaly. Autor popírá efekt tzv. zvýšení konkurenceschopnosti českého trhu s terciárním vzděláváním, což je ale de facto v rozporu se zdravým rozumem. Není možné zachovat současný stav za situace, kdy jsou české veřejné rozpočty v rozkladu, a není možné si myslet, že má vysoké školství přednost před například zajištěním důchodového systému nebo systému zdravotnictví. Všechny tyto systémy by měly být konkurenceschopné a životaschopné bez ohledu na stav veřejných financí. Je zjevné, že prvek trhu současnému systému terciárního vzdělávání citelně chybí a české vysoké školy nejsou zdaleka tolik nezávislé na veřejných financích, jak by měly být.

Jan Keller na straně 28 sděluje: „Další mnohokrát vznášený argument ve prospěch školného naopak říká, že jeho placení začne motivovat ke kvalitnější výuce vysokoškolské kancory. Ponechme stranou, že se jedná o hrubou urážku této vrstvy inteligence, o níž se tvrdí, že schválně až dosud nepracuje dostatečně kvalitně, i když by toho byla schopna.“ Zde si dovoluji podotknout, že na českých vysokých školách zdaleka neučí jenom elita národa, která by se rovnocenně doká-

zala uplatnit i ve sféře soukromé. Školné je jedním z nástrojů (nikoliv jediným), který dokáže stimulovat zvýšení kvality činnosti na vysokých školách. Na jiném místě píše Jan Keller, že stoupenci školného tvrdí, že se vylepší finanční situace škol. Tento argument rovněž není možné posuzovat optikou let minulých, ale let současných. Cílem zavedení školného je mj. změna struktury příjmů veřejných vysokých škol, a to se záměrem zvýšit podíl soukromých zdrojů.

Za největší problém publikace považuji, že vlastně nenavrhuje žádné alternativní řešení. Pouze konstatuje, že zavedení školného není vhodným nástrojem ke strukturální reformě českého vysokého školství, a rovněž celou reformu terciárního vzdělávání zužuje na problematiku školného, což ovšem není korektní. Publikace dále umně přehlíží současné problémy vysokého školství a tváří se, že žádné neexistují. Text určitě stojí za pozornost, ovšem rozhodně se nejedná o vědecké dílo, které by mělo být citováno v seriózní vědecké práci věnované problematice vysokého školství.

Savina Finardi

KELLER, Jan; STÖCKELOVÁ, Tereza; ŠTECH, Stanislav, et al.

PROČ NEZAVÁDĚT ŠKOLNÉ.

Vzdělání není zbožím, 2010. 98 s.

Brožura s názvem *Proč nezavádět školné*, která nemá ani sto stránek, nabízí nejen odborné kapacity a osobnosti známé i z veřejného prostoru, ale především silné a přesvědčivé argumenty proti zavedení školného v plném kontextu problematiky terciárního vzdělávání. Srozumitelný a čtivý text v kombinaci s brilantní demystifikací argumentů „pro školné“ jsou dalším důvodem, proč je zásadní s textem seznámit širokou veřejnost.

Jako červená nit se celou publikací táhne vědomí, že zavedení školného je pouze jednou součástí komplexních reforem terciárního vzdělávání, které ho mají přivést blíže k trhu, k prosazení nemilosrdných ekonomických principů i v této sféře. Jedná se vlastně o aplikaci nechvalně proslulého Washingtonského konsenzu i na sféru veřejných statků, o dogmatickou víru, že trh dokáže vyřešit všechny problémy, nejen ekonomické, ale i sociální či ekologické. V tomto poje-

tí se univerzity mají stát dalším podnikatelským subjektem a být plně k dispozici podnikatelské sféře, která jako jediná – v tomto pojetí – zasluhuje privilegia, neboť „tvoří hodnoty“.

Martin Škabraha se ve svém krátkém příspěvku zabývá přetvářením plnohodnotného vzdělávání v komerční získávání kompetencí pro trh práce – poznatek, který se opakuje i v dalších příspěvcích.

Roman Šolc chápe spor o školné jako mnohem silnější a zásadnější než jako pouhý spor o peníze. Vidí ho jako spor o zásadu, spor o podobu univerzit, které by měly symbolizovat pokrok a demokratičnost. Přestože vyzývá k dialogu s „druhou“ stranou, je třeba si uvědomit, že k dialogu musejí být dva. Situace je však spíše taková, že silnější (finančně) strana chce své návrhy protlačit silou a řeč dialogu je pro ni spíše jen ztrátou času.

Příspěvek Stanislava Štecha patří, dle mého názoru, mezi nejlepší v celé publikaci. Je tomu tak především proto, že chápe zavedení školného v plné šíři neoliberálních reforem. Protože je neoliberální uvažování založeno na glorifikaci trhu, je – z tohoto úhlu pohledu – nutné, aby i veřejné statky procházely trhem, aby se staly zbožím, stejně jako rohlíky, protože jen tak je možné dosáhnout efektivity. Stejně tak je velmi nosná část, kde objasňuje postup zavádění školného – nejprve omezit zdroje, a poté zprivatizovat. Terciární sféra vzdělávání zde přitom není výjimkou, jedná se jen o další aplikaci stejných postupů jako v případě jiných veřejných statků.

Profesor Jan Keller se svou proslulou úderností a sarkasmem rozbíjí jeden po druhém omílané argumenty pro zavedení školného. Zmiňuje nejen pomýlené interpretace sociologa Matějů, ale také naznačuje nebezpečí bludného kruhu neustálého zvyšování školného, které později v publikaci rozebírá na příkladu Velké Británie Jan Čulík.

Tereza Stöckelová se chopila nelehkého tématu elitních uzavřených univerzit a univerzit „masových“. Uvádí příklady, které v českém prostředí nejsou příliš známy, jak se s tímto jen na první pohled rozporným rozlišením vypořádat. Příklady community research jsou nesmírně cennou inspirací a jedním z největších přínosů publikace.

Příspěvek Čestmíra Pelikána dochází k závěru, že vzdělávací systém je již dnes silně formalizován a potržněn, k tomu, že vzdělání ztratilo již svůj skutečný obsah a stalo se pouhým obalem.

Josef Hawel aplikuje na oblast vzdělávání široký pohled „ekonomizace“, který souvisí s aplikací neoliberálních představ i na jiné než čistě ekonomické sféry života. Vzdělání by v tomto kontextu mělo sloužit především k tomu, aby se pracovní síla úspěšně uplatnila na trhu práce. Za vynikající považuji postřeh, že nelze řešit problém vzdělávání obecně – je totiž součástí systému, je odrazem hodnot společnosti. Podobně jako Jan Keller se i Josef Hawel věnuje objasňování reálných dopadů i důvodů zavádění školného nejen na základě rozporných citátů představitelů politických stran, které se vehementně stavějí za jeho zavedení (TOP 09), ale i na základě praktických zkušeností ze zemí, které školné již zavedly. Citáty Konrada Liessmanna jen dokreslují současnou situaci, a to nejen v České republice. Za všechny jen jeden: „Nejde o vzdělání, nýbrž o takové vědění, které lze jako surovinu produkovat, obchodovat, kupovat, řídit a vyhazovat, jde totiž – odhlédneme-li od speciálních programů pro nové vědecké elity – o povrchní slátaninu vědění, která postačí právě tak k tomu, aby byli lidé flexibilní pro pracovní proces a disponibilní pro zábavní průmysl.“

Následující část je věnována zkušenostem se zavedením školného a s „reformami“ terciárního vzdělávání v jiných zemích.

Jan Čulík popisuje zkušenosti z Velké Británie, kde již dlouho působí jako profesor. Na příkladu blairovského školného ukazuje změnu v uvažování univerzit, jejich přetvoření v továrny na peníze, ovládnutí svobodného ducha univerzit primitivní honbou za ziskem, manažerským přístupem. Ukazuje, jak ve Velké Británii devalvovala hodnota diplomu až k situaci, kdy čerství a kvůli stále se zvyšujícímu školnému zadlužení absolventi nemohou najít žádné uplatnění. Již název Ministerstvo pro podnikání a školství ukazuje, jak zavedení školného hluboce změnilo celý vzdělávací systém.

Myrtille Bretelle se věnuje problematice Boloňského procesu, který staví do rozporu univerzitu jako symbol svobody a odporu vůči moci a na straně druhé snahu udělat z univerzit přívěsky soukromého sektoru, který je změněn na obchodní společnosti. S tím nutně souvisí i úpadek poptávky po kritickém myšlení, protože je nelze uplatnit na trhu – univerzity se mají stávat dodavateli kompetencí, toho, co je považováno za ekonomicky užitečné.

Inspirativní je popis širokého hnutí Bildungsstreik Mo Schmidta z Německa. Nejde totiž jen o protesty vůči tržním reformám terciárního vzdělávání, ale o nastolení veřejné debaty o budoucnosti a podobě vzdělávání jako takového.

Závěrečný rozsáhlý příspěvek Alexandra Bikbova názorně ilustruje, kam Rusko zavedl „skok do tržní ekonomiky“ v devadesátých letech. V Rusku se sice globální trendy poklesu nákladů veřejného sektoru, privatizace a oslabování samosprávy univerzit projevují ve specifických podmínkách, ale přesto představují velké varování. Komeracionalizace univerzit, nárůst důležitosti manažerského aparátu vůči vědeckému potenciálu, korupce, proletarizace profesorů či podoba peněz od studentů s rentou – to je přesný opak toho, k čemu měla šoková deregulace v Rusku vést.

Publikaci *Proč nezavádět školné* je možno jen vřele doporučit. Nabízí zamyšlení a zkušenosti z řady zemí nejen ohledně školného, ale i terciárního vzdělávání a vlastně neoliberálních reforem týkajících se veřejných statků vcelku. Svým dopadem tak i oblast vzdělávání přesahuje a plní to, čeho se v dnešní době tolik nedostává: je souborem kritických myšlenek, které jsou vedeny vyššími ideály, než je okamžitý zisk.

Ilona Švihlíková